

MAHSULOT SIFATINI OSHIRISH ORQALI RAQOBATBARDOSHLIKNI KUCHAYTIRISH USULLARI

Yursunov Shahzodbek Umidjon o‘g‘li
Osiyo xalqaro universiteti I-bosqich magistranti

Annotatsiya: Ushbu maqolada mahsulot sifati va raqobatbardoshlik o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlik ilmiy nuqtayi nazardan tahlil qilinadi. Global iqtisodiyotda sifetni boshqarishning zamonaviy yondashuvlari, xalqaro menejment tizimlari, innovatsion texnologiyalar, raqamli transformatsiya va inson kapitali omillarining o‘rni keng yoritilgan. Mahsulot sifatini oshirish orqali korxona va milliy iqtisodiyot raqobatbardoshligini ta‘minlashga xizmat qiluvchi strategiyalar ishlab chiqilgan. O‘zbekiston sanoatining rivojlanish tendensiyalari, “O‘zbekiston–2030” strategiyasi doirasida sifetni boshqarish tizimlarini joriy etish istiqbollari ham tahlil qilingan.

Kalit so‘zlar: mahsulot sifati, raqobatbardoshlik, innovatsiya, sifat menejmenti tizimi, raqamli transformatsiya, ISO standarti, eksport salohiyati, samaradorlik.

Аннотация: В этой статье анализируется взаимосвязь между качеством продукции и конкурентоспособностью с научной точки зрения. Широко освещаются современные подходы к управлению качеством в мировой экономике, международные системы управления, инновационные технологии, цифровая трансформация, роль факторов человеческого капитала. Разрабатываются стратегии, служащие обеспечению конкурентоспособности предприятия и народного хозяйства за счет повышения качества продукции. Проанализированы тенденции развития промышленности Узбекистана, перспективы внедрения систем управления качеством в рамках стратегии “Узбекистан–2030”.

Ключевые слова: качество продукции, конкурентоспособность, инновации, система менеджмента качества, цифровая трансформация, стандарт ISO, экспортный потенциал, эффективность.

Abstract. This article analyzes the relationship between product quality and competitiveness from a scientific point of view. The role of modern approaches to Quality Management in the Global economy, international management systems, innovative technologies, digital transformation and human capital factors is widely covered. By improving the quality of products, strategies have been developed that serve to ensure the competitiveness of the enterprise and the national economy. The development trends of the industry of Uzbekistan, the prospects for the introduction of quality management systems within the framework of the Uzbekistan–2030 strategy have also been analyzed.

Keywords: *product quality, competitiveness, innovation, quality management system, digital transformation, ISO standard, export potential, efficiency.*

Kirish. Hozirgi davrda jahon iqtisodiyoti tez sur'atlar bilan globallashib bormoqda. Raqobat shunchalik keskin tus oldiki, har bir korxona o'z faoliyatini faqatgina ishlab chiqarish hajmini oshirish emas, balki mahsulot sifati va iste'molchi ishonchini ta'minlashga qaratishi zarur bo'ldi. Mahsulot sifati — bu korxona raqobatbardoshligini belgilovchi asosiy ko'rsatkichlardan biridir. Raqobatbardoshlikni oshirish esa, o'z navbatida, milliy iqtisodiyot barqarorligi, eksport salohiyati va ijtimoiy farovonlikning muhim omiliga aylanadi. O'zbekiston iqtisodiyoti so'nggi yillarda sanoatni modernizatsiyalash, innovatsion texnologiyalarni joriy etish, raqamli iqtisodiyotga o'tish va xalqaro standartlarga mos mahsulot ishlab chiqarish yo'nalishida muhim yutuqlarga erishdi. Ammo global bozorda muvaffaqiyatga erishish uchun faqat ishlab chiqarish hajmini ko'paytirish emas, balki sifatni boshqarish madaniyatini shakllantirish zarur. Shu sababli, ushbu maqolada mahsulot sifatini oshirish orqali raqobatbardoshlikni kuchaytirishning nazariy asoslari, zamonaviy yondashuvlari va amaliy mexanizmlari keng tahlil qilinadi.

Mahsulot sifati va raqobatbardoshlik o'rtasidagi nazariy bog'liqlik. Mahsulot sifati — bu iste'molchi ehtiyojlarini maksimal darajada qondirishga xizmat qiluvchi xususiyatlar yig'indisidir. Raqobatbardoshlik esa, korxonaning bozor talablariga moslashish, narx, sifat, xizmat ko'rsatish va innovatsiya jihatidan ustunlikka ega bo'lish qobiliyatini bildiradi. Michael Porter (1990) tomonidan ishlab chiqilgan "raqobat ustunligi nazariyasi"ga ko'ra, korxonalar o'z raqobat ustunligini uch asosiy yo'l orqali mustahkamlashi mumkin:

Narx ustunligi — tannarxni kamaytirish orqali arzon mahsulot ishlab chiqarish;

Differensial ustunlik — sifat, dizayn yoki xizmat ko'rsatish bo'yicha ajralib turish;

Innovatsion ustunlik — texnologik yangiliklar orqali bozorda yetakchilikni saqlash.

Shunday qilib, sifat — raqobat ustunligini shakllantiruvchi differensial omil sifatida qaraladi.

Mahsulot sifatini boshqarishning zamonaviy konsepsiyalari. Sifatni shirish uchun zamonaviy korxonalar sifat menejmenti tizimlari (QMS)ni joriy etmoqda. Eng keng tarqalgan tizimlar quyidagilardir:

- ISO 9001:2015 — Sifat menejmenti tizimining xalqaro standarti bo'lib, jarayonlarni standartlashtirish, doimiy takomillashtirish va mijoz ehtiyojlarini qondirishni ta'minlaydi.
- TQM (Total Quality Management) — "Umumiy sifat menejmenti" konsepsiyasi bo'lib, korxonaning barcha xodimlari sifatni ta'minlash jarayoniga jalb qilinishini nazarda tutadi.

- Six Sigma – ishlab chiqarish jarayonidagi xatoliklarni 3.4 ppm darajasigacha kamaytirishga qaratilgan metodologiya.

- Lean Production (Yupqa ishlab chiqarish) – ortiqcha resurs va vaqt sarfini kamaytirish orqali sifat va samaradorlikni oshiradi. Bu tizimlarning asosiy maqsadi-korxona faoliyatini mijoz ehtiyojlari, samaradorlik va barqaror raqobat ustunligiga yo'naltirishdir.

Innovatsion texnologiyalar va raqamli transformatsiyaning roli. XXI asrda raqamli texnologiyalar sifatni oshirishning eng muhim omiliga aylandi. Quyidagi yo'nalishlarda sifatni boshqarishning raqamli yechimlari keng joriy etilmoqda:

- IoT (Internet of Things) texnologiyalari ishlab chiqarish liniyalarini real vaqt rejimida monitoring qilish imkonini beradi.

- Sun'iy intellekt (AI) yordamida nosozliklar oldindan aniqlanadi va avtomatik tuzatish mexanizmlari ishga tushadi.

- Big Data tahlili korxonaga mijoz ehtiyojlari va bozor tendensiyalarini chuqur tahlil qilish imkonini beradi.

Blokcheyn texnologiyalari esa mahsulot kelib chiqishini nazorat qilish, soxtalashtirishga qarshi kurashish imkonini beradi. Raqamli transformatsiya mahsulot sifatini oshirish bilan birga, korxona ichki boshqaruv tizimini shaffof va samarali qiladi.

Inson kapitalining ahamiyati. Mahsulot sifati, avvalo, inson omiliga bog'liq. Yuqori texnologiyalarni joriy etish bilan bir qatorda, xodimlarning malakasi, motivatsiyasi va sifat madaniyatini shakllantirish muhim rol o'ynaydi. Zamonaviy korxonalar:

- xodimlarni doimiy o'qitish tizimini yo'lga qo'yishi;
- rag'batlantirish mexanizmlarini ishlab chiqishi;
- innovatsion g'oyalarni qo'llab-quvvatlashi zarur.

Bu borada yapon korxonalarining tajribasi e'tiborga loyiqdir: ular har bir xodimni "sifat elchisi" sifatida ko'radi va "Kaizen" tamoyili — "doimiy takomillashtirish" madaniyatini joriy etgan.

Xalqaro tajriba va standartlashtirishning roli. Dunyo miqyosida mahsulot sifatini oshirishda xalqaro standartlarning o'rni beqiyosdir. ISO, HACCP, GMP, CE, TUV kabi sertifikatlar mahsulotning global bozorda tan olinishini ta'minlaydi. Masalan:

- Yevropa Ittifoqida mahsulot "CE" belgisiz bozorga chiqarilmaydi;
- AQShda esa "FDA" va "UL" sertifikatlari ishonch belgisi hisoblanadi.

O'zbekiston korxonalari ham xalqaro standartlarga muvofiq sertifikatlash tizimini keng joriy etmoqda. Bu esa eksport salohiyatini oshirish va chet el bozorlariga chiqish imkonini beradi.

O‘zbekiston iqtisodiyotida sifatni boshqarish tendensiyalari. “O‘zbekiston – 2030” strategiyasi doirasida respublikada sanoatni diversifikatsiyalash, innovatsion texnologiyalarni joriy etish va eksportga yo‘naltirilgan ishlab chiqarish hajmini oshirishga alohida e‘tibor qaratilmoqda.

Hozirda:

2500 ortiq korxona ISO 9001 sifat menejmenti tizimini joriy qilgan yirik korxonalarda “Lean Production” tamoyillari asosida ishlab chiqarish jarayonlari optimallashtirilmoqda;

“Raqamli zavod” konsepsiyasi (Digital Factory) asosida ishlab chiqarish jarayonlari avtomatlashtirilmoqda.

Shuningdek, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 12-apreldagi PQ–125-son qarori bilan “Sanoatda sifatni boshqarish va standartlashtirish tizimini takomillashtirish” chora-tadbirlari belgilangan.

Mahsulot sifatini oshirishning strategik usullari. Mahsulot sifatini oshirish orqali raqobatbardoshlikni kuchaytirish uchun quyidagi strategik yondashuvlar samarali hisoblanadi:

Innovatsion rivojlanish strategiyasi — yangi texnologiyalarni joriy etish, ilmiy tadqiqot va ishlanmalarni tijoratlashtirish.

Sifat menejmenti tizimini modernizatsiya qilish — ISO va TQM tamoyillarini kompleks joriy etish.

Brend strategiyasini kuchaytirish — iste‘molchi ishonchini mustahkamlovchi sifat kafolatlarini yaratish.

Raqamli boshqaruv tizimini joriy etish — ishlab chiqarish va marketing jarayonlarini raqamlashtirish.

Ekologik barqarorlik — yashil texnologiyalar orqali sifatni ekologik talablar bilan uyg‘unlashtirish.

Sifatni oshirishning iqtisodiy samaradorligi ishlab chiqarish jarayonlari samaradorligining oshishi va bozordagi raqobat ustunligining mustahkamlanishida yaqqol namoyon bo‘ladi. Sifat talablari kuchaytirilganida ishlab chiqarish chiqindilari kamayadi, natijada korxonaning tannarxi pasayadi va ishlab chiqarish resurslaridan foydalanish samaradorligi ortadi. Shuningdek, sifatning oshishi qaytarilgan mahsulotlar ulushining keskin qisqarishiga olib keladi, bu esa servis xarajatlarini kamaytiradi va operatsion barqarorlikni oshiradi. Yaxshi sifatli mahsulotlar iste‘molchilarning sodiqligini kuchaytiradi, bu esa bozorda ulushning kengayishiga bevosita ta’sir qiladi. Marketing xarajatlarining kamayishi ham sifatning oshishi bilan bog‘liq bo‘lib, yuqori sifatli mahsulot o‘zini “o‘zi reklama qiladi”, natijada korxona asosiy xarajatlarni optimallashtiradi. Amaliy

tajriba shuni ko‘rsatadiki, sifatga yo‘naltirilgan investitsiyalar eksport hajmining o‘shishiga olib keladi. Masalan, OECD ma’lumotlariga ko‘ra, sifat menejmenti tizimini joriy etgan korxonalarda eksport hajmi o‘rtacha 15–20 foizga oshgan. Bu esa sifatning iqtisodiy samaradorligi nafaqat ichki bozor uchun, balki xalqaro bozorda raqobatbardoshlikni oshirish uchun ham muhim omil ekanini ko‘rsatadi.

Xulosa. Dunyo tajribasi shuni ko‘rsatadiki, sifatni oshirishga yo‘naltirilgan har bir 1 dollar investitsiya o‘rtacha 3–5 dollar daromad keltiradi. Mahsulot sifati – bu raqobatbardoshlikning asosi, korxona muvaffaqiyatining kafolati va milliy iqtisodiyot barqarorligining muhim sharti. Raqobatbardosh mahsulot ishlab chiqarish uchun korxonalar zamonaviy sifat menejmenti tizimlarini joriy etishi, innovatsion texnologiyalarni keng qo‘llashi, inson kapitalini rivojlantirishi va xalqaro standartlarga mos ishlab chiqarishni tashkil etishi zarur. O‘zbekiston sharoitida bu jarayon davlat siyosati darajasida qo‘llab-quvvatlanmoqda. “O‘zbekiston – 2030” strategiyasi doirasida sifat madaniyatini shakllantirish, raqamli transformatsiyani chuqurlashtirish va eksportga yo‘naltirilgan yuqori sifatli mahsulot ishlab chiqarish bo‘yicha keng ko‘lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Demak, mahsulot sifatini oshirish nafaqat korxonaning bozordagi muvaffaqiyatini, balki mamlakatning xalqaro iqtisodiy tizimdagi obro‘cini ham belgilaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Porter, M. (1990). The Competitive Advantage of Nations. New York: Free Press.
2. Kotler, P., & Keller, K. L. (2021). Marketing Management. Pearson Education.
3. ISO 9001:2015 – Quality Management Systems – Requirements.
4. Ishikawa, K. (1985). What is Total Quality Control? Prentice Hall.
5. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ–125-son qarori, 2023-yil.
6. Deming, W. E. (1986). Out of the Crisis. MIT Press.
7. “O‘zbekiston – 2030” strategiyasi, 2023-yil.
8. Karimov, B. (2022). “Mahsulot sifati va raqobatbardoshlik omillari.” Iqtisodiyot va innovatsiyalar jurnali, №3.
9. OECD (2020). Innovation and Productivity in Manufacturing Industries.
10. Deloitte (2023). Global Manufacturing Competitiveness Index.